

УДЗЕЛ КУБЫ Ё САВЕЦЕ ЭКАНАМІЧНАЙ УЗАЕМАДАПАМОГІ

Клімуць Лада Яраславаўна

кандыдат гістарычных навук, дацэнт,

дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі

Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэт імя А. А. Куляшова

(г. Магілёў, Беларусь)

Савет эканамічнай узаедапамогі быў заснаваны 25 студзеня 1949 г., у яго ўвайшлі сацыялістычныя краіны. Гэта быў у пэўнай ступені адказ на План Маршала і стварэнне Арганізацыі эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця. Мэтай СЭУ было стымуляванне эканамічнага і палітычнага развіцця, знішчэнне разрыву паміж багатымі і беднымі дзяржавамі, павышэнне абароназдольнасці дзяржаў і, канешне, перамога ў эканамічным спаборніцтве з капіталістычнымі дзяржавамі. Куба ўвайшла ў гэту арганізацыю ў 1972 г.

Уваходжанне Кубы ў Савет эканамічнай узаедапамогі часта звязваюць з увядзеннем ЗША гандлёвага эмбарга. Безумоўна, гэта адыграла сваю ролю ў развіцці Кубы, але было б занадта спрошчана разглядаць міжнародную арыентацыю Кубы выключна як адказ на жорсткія дзеянні магутнага паўночнага суседа. Калі паглядзець з іншага боку, то можна ўбачыць зваротную сувязь: большая арыентацыя на сацыялістычныя краіны вяла да ўсё больш напружаных адносін з ЗША. Ф. Кастра добра разумеў наступствы сваіх дзеянняў, і яго рашэнне было прынята не спантанна, а ўсвядомлена. Яго рашэнне арыентавацца на сацыялістычны лагер прывяло да глыбокіх змен у самім характары кубінскага грамадства і яго эканомікі. Куба поўнасцю стала залежаць ад Савецкага блоку. Гэта свядомая арыентацыя на сацыялізм пачалася са знакамітай прамовы Ф. Кастра ў 1961 г., калі было заяўлена пра сацыялістычны характар кубінскай рэвалюцыі, а ўступленне ў СЭУ стала лагічным працягам такога напрамку дзеянняў.

Фактычна Куба не змагла б існаваць без СЭУ. Пасля распаду гэтай арганізацыі ў пачатку 1990-х гг. эканоміка Кубы і яе доля ў сусветнай вытворчасці рэзка знізіліся, што адразу паўплывала і на яе ўнутраныя эканамічныя паказчыкі. Гэта стала доказам штучнасці і нежыццяздольнасці кубінскай эканомікі. Без дапамогі былых партнёраў Куба была няздольная развівацца ці хаця б захоўваць ужо набраны тэмп.

Куба ўвайшла ў СЭУ якраз тады, калі аптымізм 1960-х гг. змяніўся ўсведамленнем таго, што ў бліжэйшай перспектыве дасягненне эканамічнай незалежнасці – гэта немагчымая мэта.

Каб атрымаць падтрымку СССР і іншых сацыялістычных краін, Куба інтэгрвала свае планы развіцця з планамі краін СЭУ і ўключылася ў сацыялістычны падзел працы. А СССР і іншыя сацыялістычныя краіны павінны былі прадастаўляць тэхнічную дапамогу для механізацыі ўборкі цукровага трыснягу, развіцця вытворчасці нікелю, развіцця электрастанцый, мадэрнізацыі нафтавай прамысловасці і рэарганізацыі планавання [2, с. 48].

У аснове дзейнасці СЭУ ляжала спецыялізацыя дзяржаў, напрыклад, ГДР была вытворцам оптыкі, Венгрыя рабіла аўтобусы (вядомы ўсім жыхарам Усходняй Еўропы "Ікар"). Акрамя таго, СЭУ павінен быў стымуляваць эканамічнае і тэхнічнае развіццё. У гэтай мадэлі больш развітыя краіны падтрымоўвалі менш развітыя. У асобных адносінах з астатнімі знаходзіліся мала развітыя краіны – Куба, Манголія і В'етнам. У палітычных мэтах СССР асабліва настойваў на падтрымцы гэтых краін, аднак у перспектыве такая падтрымка лягла цяжкім бярэмам на плечы ўдзельнікаў СЭУ. З Манголіяй справа была прасцей, таму што яе практычна поўнасцю субсідываў СССР. Куба ўступіла ў СЭУ ў 1972 г., і гэта адразу адчулі на сабе эканомікі іншых краін. У пачатку 1980-х гг. найбольшая доля капітальных укладанняў СЭУ накіроўвалася ў В'етнам (26,9%) і Кубу (14%).

Найбольшы ўклад у эканоміку Кубы рабіў СССР, але і на іншыя сацыялістычныя краіны Савецкі ўрад аказваў ціск з тым, каб яны таксама куплялі кубінскія тавары (перш за ўсё цукар) па завышаных цэнах. Усе члены СЭУ пераводзілі сродкі ў Міжнародны інвестыцыйны банк, адкуль Куба сярэд іншых мала развітых краін атрымлівала займы пад больш нізкія працэнты, чым нават самі краіны СЭУ.

Членства Кубы ў СЭУ служыла перш за ўсё палітычным інтарэсам СССР. Большую частку кубінскага цукру і нікелю купляў менавіта СССР, а Куба прадастаўляла базы для савецкага флоту і ваенную падтрымку ў Афрыцы. У 1973 г. 67,5% кубінскага гандлю складаў гандаль з СССР [1]. Куба купляла прамысловыя тавары і абсталяванне з СССР па цэнах, якія былі вышэй за рынковыя. Паміж Кубай і СССР быў падпісаны цэлы шэраг двухбаковых дамоў.

Яшчэ ў 1971 г. Ф. Кастра прызнаў, што немагчыма пераскочыць стадыі развіцця і што для фарміравання сацыялістычных вытворчых адносін неабходна першапачатковае развіццё матэрыяльных сіл. І калі гэта прыводзіць да ўзмацнення эксплуатацыі кубінскага рабочага класу, то гэта хоць і непрыемная, але аб'ектыўная неабходнасць.

У выніку Куба трапляе ў яўную эканамічную залежнасць ад СССР. Гандаль з іншымі краінамі СЭУ ў 1970-х гг. складаў усяго толькі 10%. Гандлёвы дэфіцыт Кубы таксама фінансавалася савецкімі займамі [2, с. 48]. Для каардынацыі савецка-кубінскага супрацоўніцтва была створана Міжрадавая савецка-кубінская камісія па эканамічнаму, навуковаму і тэхналагічнаму супрацоўніцтву.

Іншыя сацыялістычныя краіны таксама актыўна садзейнічалі развіццю Кубы. Польшча дапамагла пабудаваць фабрыку па вытворчасці радыёпрыёмнікаў. Цесныя сувязі былі ў Кубы з Чэхаславакіяй, у вялікай ступені гэта было звязана з атрыманнем з гэтай краіны складаных тэхналогій. Чэхі дапамаглі Кубе мадэрнізаваць старыя электрастанцыі і пабудаваць новыя. Чэхаславакія дапамагла Кубе ў будаўніцтве фабрык па вытворчасці такіх тавараў спажывання, як халадзільнікі, кухоннае начинне, посуд, карандашы, малако [6, с. 240]. ГДР актыўна супрацоўнічала з Кубай ў галіне прамысловасці (горназдабываючая, тэкстыльная, цэментная, машынабудаўнічая і металапрацоўчая, харчовая).

Асаблівае месца сярод сацыялістычных партнёраў Кубы займала Балгарыя. У гэтых краін было многа агульнага. У Балгарыі была больш бедная і больш арыентаваная на сельскую гаспадарку эканоміка, чым у іншых членаў СЭУ. З Балгарыяй на Кубу ішла чвэрць ад усяго аб'ёму лякарстваў [3, с. 242], і ўвогуле гандаль Кубы з Балгарыяй быў даволі значны, асабліва калі ўлічыць, што эканоміка Балгарыі саступала эканомікам іншых партнёраў Кубы.

Балгарыя адгryвала ролю своеасаблівага настаўніка Кубы. Ф. Кастра наведваў гэту краіну ў маі 1972 г. Ён вывучаў, як наладжаны гандлёвыя адносіны Балгарыі з СССР, цікавіўся коштам кубінскага цукру ў Балгарыі, а балгары тлумачылі, як працуе цэнаўтварэнне ў сацыялістычнай сістэме [4]. Закранулі і праблему невыканання Кубай абавязкаў па пастаўках цукру

ў Балгарыю. Балгарыя згадзілася на кампенсацыю ў выглядзе 3000 т нікелю.

Па выніках сустрэчы Куба дамовілася з Балгарыяй аб будаўніцтве на Кубе завода па рамонце трактараў і сельскагаспадарчага абсталявання. Было вырашана стварыць сумеснае навукова-даследчае бюро па стварэнні сельскагаспадарчай тэхнікі для механізацыі сельскай гаспадаркі Кубы. Балгарыя была згодная падзяліцца сваім вопытам ў металургіі і горназдабываючых распрацоўках. Балгарыя запрасіла да сябе кубінскіх спецыялістаў з мэтай пераймання вопыту.

З Румыніяй Кубу звязвала тэхнічнае супрацоўніцтва, Венгрыя дапамагала ў развіцці кубінскіх камунікацый, асабліва тэлефона і радыё. Венгры таксама садзейнічалі стварэнню шкляной прамысловасці на Кубе.

Аднак адносіны Кубы з краінамі СЭУ залежылі ад таго, колькі цукру было патрэбна той ці іншай краіне. Назіраецца наступная сувязь: тыя краіны, якія прадастаўлялі больш тэхнічнай дапамогі (СССР, Чэхаславакія, Балгарыя), куплялі больш цукру.

У цэлым ствараецца ўражанне, што тыя краіны, дзе быў мацнейшым савецкі палітычны ўплыў, а менавіта ГДР і Чэхаславакія, больш удзельнічалі ў супрацоўніцтве з Кубай, а Польшча і Венгрыя дзейнічалі не так актыўна.

Нягледзячы на такія цесныя сувязі з сацыялістычнымі краінамі, нягледзячы на дапамогу і крэдыты, большая частка кубінскага экспарту спажывецкіх тавараў, асабліва такіх тавараў раскошы, як кансерваванае рыба і табак, адпраўляліся на рынкі з цвёрдай валютай – у краіны Захаду [3, с. 244].

Куба ўспрымала свой удзел у СЭУ як прызнанне за ёю лідэра краін "трэцяга свету". Ф. Кастра адзначаў, што поспехі ў развіцці кубінскай эканомікі звязаны менавіта з членствам у СЭУ.

Аднак пры ўсіх поспехах і хуткім, на погляд кубінцаў, развіцці, палітычныя змены ў сацыялістычным лагеры непазбежна дыктавалі неабходнасць прыстасоўвацца да новых абставінаў. Яшчэ ў 1986 г. Ф. Кастра наведваў Югаславію і КНДР, спрабуючы разабрацца ў тым, якія альтэрнатыўныя мадэлі сацыялістычнага гаспадарання Куба магла б запазычыць. Асабліва ён адзначаў, што сацыялістычная сістэма ў гэтых краінах прыстасаваны да нацыянальных асаблівасцяў, што магло б добра спрацаваць і для Кубы. Але канкрэтных крокаў у гэтым напрамку кубінскі ўрад не прымаў. Наадварот, кубінцы жадалі захоўваць старую мадэль узаемаадносін з СССР і пасля таго, як там пачалася перабудова. Аднак прадстаўнікі савецкага боку адназначна парайлі Кубе рэфармаваць сваю эканоміку.

Вынікі ўдзелу Кубы ў СЭУ нельга ацаніць адназначна. Сувязі Кубы з краінамі сацыялізму надавалі ёй аптымізму і веры ў будучае. Але з практычнага пункту погляду Куба не змагла скарыстацца з сацыялістычнага партнёрства. Можна назваць асобныя лічбы і асобныя прыклады паспяховага развіцця, але ў цэлай карціне яны не мяняюць таго факту, што Куба так і не змагла пабудаваць канкурэнтаздольную эканоміку і эканамічную базу для далейшага развіцця.

Прыклад Кубы паказвае, да якіх праблем прыводзіць падпарадкаванне эканомікі палітычнай сістэме, свайго роду палітызацыя эканомікі. Невялікая, мала развітая краіна з невялікім энергетычным патэнцыялам і абмежаванымі прыроднымі рэсурсамі, Куба да рэвалюцыі мела доступ на буйны рынак свету па даволі спрыяльных умовах. Ф. Кастра поўнасцю пераўтварыў і грамадства, і эканоміку, увёўшы цэнтральнае планаванне па мадэлі сацыялістычных краін. Ён спадзяваўся, што гэта дапаможа прамысловому развіццю Кубы. Аднак сацыялістычныя партнёры па большасці пастаўлялі на Кубу стандартныя тавары, якія мала чым маглі паспрыяць эканамічнаму развіццю Кубы. Больш за тое, у межах СЭУ Куба ізноў адгryвала ролю пастаўшчыка сыр'я плантацыйнага тыпу. Характэрна, што нават тыя сумесныя з сацыялістычнымі краінамі практыкі, якія маглі б садзейнічаць развіццю асобных сектараў эканомікі Кубы, прыйшлі ў заняпад пасля крушэння сацыялістычнага блоку. Краіна аказалася няздольнай нават падтрымоўваць работу большасці прадпрыемстваў без знешняй дапамогі.

Згадзіўшыся на прапанаваную сацыялістычным блокам мадэль, Ф. Кастра забяспечыў будучыя праблемы эканомікі пасля таго, як краіна страціла сувязі з сацыялістычным блокам. Цесныя сувязі з сацыялістычнымі краінамі не прывялі да таго эканамічнага развіцця, на якое спадзявалася кубінскае кіраўніцтва.

Сёння на Кубе ідуць рэформы. Многае мяняецца. Але вопыт з гісторыі краіны паказвае, што без палітычных рэформ ніякія касметычныя эканамічныя рэформы не дапамогуць Кубе ўзмацніць эканоміку і вырашыць праблемы, якія датычацца павышэння агульнага ўзроўню жыцця яе насельніцтва.

ЛІТАРАТУРА

1. *Binns, P.* Cuba, Castro and Socialism / P. Binns, M. Gonzalez // *International Socialism Journal*. – V.2, n. 8. – 1980. – P. 1 – 36.
2. *Cuba: A Different America* / edited by W. A. Chaffee, Jr. and Gary Prevost. – Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1989. – 188 p.
3. *Cuba in the world* / ed.: C. Blasier, C. Mesa-Lago. – Pittsburgh : University of Pittsburgh Press, 1979. – 343 p.
4. *Report on Fidel Castro's Visit to Bulgaria and Bulgarian-Cuban Relations (May, 1972)* [Electronic resource] // *Wilson Center Digital Archive, International History Declassified*. – Mode of access: <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116453>. – Date of access: 30.11.2015